

Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden

Secretariaat:

Postbus 16169

2500 BD Den Haag

rien.mudde@rijksoverheid.nl

<https://www.covm.nl/de-covms/leeuwarden/vergaderstukken>

VERSLAG

Vierenvijftigste vergadering Commissie van Overleg en Voorlichting
Milieu Luchthaven Leeuwarden van 6 mei 2019

Aanwezig:

Dhr. M. Schrier

Mevr. Maj C.C. Bakker

Mevr. A. van Beek

Dhr. A. Bennen

Dhr. Th. Berends

Mevr. A. Boersma

Dhr. P. Bos

Dhr. A. Bouwman

Dhr. A. Den Drijver

Dhr. J. Dijkstra

Dhr. J.H.B.W. Elgershuizen

Dhr. H. De Haan

Dhr. LtKol A.J.P. Hardenbol

Dhr. B. Kroese

Dhr. M.H. Mudde

Dhr. Kol A.S. Stallmann

Dhr. S. Slotegraaf

Dhr. B. Veerman

Dhr. S. Van der Velde

Dhr. G.F.J. Veldman

Dhr. G. Verf

Dhr. Maj J. Van Weelderen

17 belangstellenden

Gedeputeerde Provincie Fryslân (voorzitter)

Vliegbasis Leeuwarden, sectie Communicatie

Plaatsvervangend vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden

Voorzitter gebruikersgroep geluidmeetnet

Wethouder Noardeast Fryslân

Vertegenwoordiger omwonenden Tytsjerksteradiel

Vertegenwoordiger omwonenden Noardeast Fryslân

Wethouder Tytsjerksteradiel

Adviseur stuurgroep Geluidmeetnet

Wethouder Waadhoeke

Milieuplatform Leeuwarden

Wethouder Leeuwarden

Commando Luchtstrijdkrachten bureau Geluidhinder

Gemeente Leeuwarden

Rijksvastgoedbedrijf/Defensie (secretaris)

Commandant vliegbasis Leeuwarden

Provincie Fryslân

Plaatsvervangend vertegenwoordiger omwonenden Waadhoeke

Plaatsvervangend vertegenwoordiger omwonenden Noardeast Fryslân

Vertegenwoordiger omwonenden Leeuwarden

Vertegenwoordiger omwonenden Waadhoeke

Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersbeveiliging

Afwezig met kennisgeving:

Dhr. F.J.R. Faber

Dhr. G. Hiemstra

Wethouder Súdwest Fryslân (wordt niet vervangen)

Vertegenwoordiger omwonenden Súdwest Fryslân (wordt niet vervangen)

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom, met name diegenen die vandaag voor het eerst deelnemen aan de vergadering

2. Mededelingen

De secretaris doet mededeling van de berichten van verhindering. De agenda en alle overige vergaderstukken zijn verstuurd met e-mail secretaris van 26 april 2019.

De secretaris deelt mede dat vandaag voor het eerst deelnemen aan de vergadering: dhr. De Haan, dhr. Bouwman, dhr. Berends, dhr. Van der Velde en dhr. Kroese.

3. Suggesties voor te bespreken onderwerpen.

* **Dhr. Elgershuizen** vraagt om de stand van zaken van de revisie van de milieuvergunning te bespreken. **De voorzitter** antwoordt dat dit al is geagendeerd (als agendapunt 9).

* **Dhr. Verf** kondigt aan dat hij bij punt 11 een vraag wil stellen aan de commandant.

- * **Dhr. Dijkstra** brengt naar voren dat hij zorg heeft of de aanschaf van extra F35 toestellen wel geaccomodeerd kan worden binnen de vigerende geluidszone. Hij zou graag zien dat hiertoe naast het geluidmeetnet een set criteria en maatregelen wordt vastgesteld. **De voorzitter** antwoordt dat een het systeem met objectieve criteria al wordt gehanteerd bij de berekening van de jaarlijkse geluidcontouren. Hij merkt op dat dit onderwerp op verzoek van dhr. Veerman al is geagendeerd als agendapunt 8.1.

4. Inventarisatie gesprekspunten publiek

De voorzitter vraagt of op de publieke tribune aanwezige personen gebruik willen maken van het spreekrecht van het publiek. **Mevr. Inberg** uit Leeuwarden kondigt aan dat zij bij agendapunt 9 aan de orde wil stellen, dat er nog steeds geen antwoord is ontvangen op haar brief van 18 april 2016 inzake de milieuvergunning van de vliegbasis.

5. Presentatie Project Luchtruimherziening

De voorzitter merkt op dat dhr. Vrugt van het Project Luchtruimherziening een presentatie zou verzorgen, maar zich heeft moeten afmelden. In verband hiermee leest **dhr. Hardenbol**, die namens de Koninklijke Luchtmacht lid is van de projectgroep een korte door het Ministerie van IenW opgestelde tekst over de achtergronden en stand van zaken van het project voor. De betreffende informatie is ook te vinden op de site www.luchtvaartindetekomst.nl. **Dhr. Hardenbol** merkt op dat de Luchtruimherziening feitelijk geen gespreksonderwerp voor de COVM is aangezien te taken en bevoegdheden van deze commissie beperkt zijn tot het beperkingengebied van de vliegbasis Leeuwarden. **Dhr. Hardenbol** zal dan ook geen vragen over dit onderwerp kunnen beantwoorden. Vragen kunnen worden ingediend bij de secretaris die zal zorg dragen voor doorgeleiding naar het Ministerie van I&W. **Dhr. Verf** en **dhr. Dijkstra** vragen of de herziening van het luchtruim, met name de aangekondigde instelling van een grensoverschrijdende oefengebied in het noorden van het land gevolgen kan hebben voor de geluidhinder in Fryslân. **De voorzitter** merkt nog op dat een aantal leden van de commissie vorig jaar bij het Luchtruimtegesprek Friesland aanwezig is geweest. Het proces heeft voorts de aandacht van de provincie.

6. Gevolgen gemeentelijke herindeling voor samenstelling Commissie

Met betrekking tot dit agendapunt zijn de volgende documenten toegestuurd.

- * Brief Gemeente Leeuwarden van 21 januari 2019 (nr. LW/19.54/3a);
- * Email Gemeente Noardeast Fryslân van 15 april 2019 (nr. LW/19.54/3b);
- * Lijst van leden en adviseurs per 15 april 2019 (nr. LW/19.54/3c)

De secretaris licht toe dat naar aanleiding van de gemeentelijke herindelingen door de nieuwe gemeenten omwonendenvertegenwoordigers (en indien gewenst plaatsvervangend leden) aangewezen konen worden. De gemeenten Leeuwarden en Noardeast Fryslân hebben dit gedaan met de bovengenoemde documenten. **Dhr. Dijkstra** deelt desgevraagd mede de gemeente Waadhoeke **dhr. Verf** als omwonendenvertegenwoordiger heeft aangewezen en **dhr. Veerman** als plaatsvervangend omwonendenvertegenwoordiger. (*Noot secretaris: De plaatsvervangers kunnen naast de omwonendenvertegenwoordigers deelnemen aan de vergadering en ontvangen ook de daarvoor geldende onkostenvergoeding*).

7. Verslag vorige vergadering

Het concept-verslag vergadering van 12 november 2018 is toegezonden als nr. LW/19.54/1.

Het verslag wordt vastgesteld met de volgende wijzigingen:

- Blz. 1, Aanwezig: Schrappen “*Mevr. S. van Lieshout Milieuplatform Leeuwarden*”
- Blz. 1, Afwezig: “*Dhr. A. Bouman*” wijzigen in “*Dhr A. Bouwman*”.

Naar aanleiding van het verslag wordt het volgende opgemerkt:

- Blz 7. 6^e regel: **Dhr. Verf** brengt naar voren dat de vorige vergadering door de Plaatsvervangend basiscommandant is gesteld dat aan de oefeningen Frisian Flag en FWIT minder vliegtuigen zouden deelnemen omdat er vanwege de nieuwbouwprojecten minder ruimte is op de vliegbasis. Maar volgens hem was het aantal toestellen bij Frisian Flag per sortie even groot als voorgaande jaren (ongeveer 50). **Dhr. Stallmann** antwoordt dat de oefening van groot belang is voor de Luchtmacht, omdat het gelegenheid biedt om met veel vliegtuigen het scenario van een grootschalig conflict te beoefenen. De opzet van de oefening was dit jaar gelijk aan andere jaren en het is, alhoewel dat op voorhand niet zeker was, gelukt om tijdens de oefeningen met het zelfde aantal vliegtuigen te oefenen. Wel was er dit jaar voorafgaand en aansluitend minder vliegverkeer van de aan de oefening deelnemende Amerikaanse toestellen. Daarnaast was het aantal Leeuwarder toestellen lager. Dat is een trend die zich ook volgend jaar zal voortzetten. Ook bij de komende

FWIT-oefening. **Dhr. Stallmann** benadrukt dat alle vliegbewegingen die plaatsvinden bij deze grote oefeningen meetellen in de geluidcontour, die zoals bekend altijd binnen de vastgestelde geluidszone dient te blijven. **Dhr. Elgershuizen** vraagt of er tussentijds ook contourenberekeningen worden gedaan om te voorkomen dat aan het eind van het jaar blijkt dat de zone toch is overschreden. **Dhr. Stallmann** antwoordt dat er altijd een jaarplanning wordt opgesteld die uitvoerbaar is binnen de geluidszone. Tussentijds wordt regelmatig bezien of het feitelijke vliegverkeer nog past binnen die jaarplanning. Indien nodig wordt het resterende programma aangepast om te bereiken dat de geluidcontour niet wordt overschreden.

8. Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken

8.1 Besluitvorming betreffende mogelijke aanschaf extra F35- toestellen

Geagendeerd op verzoek van dhr. Veerman. Brief van dhr. Veerman van 3 april 2019 over dit onderwerp is toegezonden als nr. LW/19.54/4

Dhr. Veerman licht toe dat hij, evenals vorige vergadering, aandacht heeft gevraagd voor de besluitvorming over de aanschaf van een groter aantal F35 toestellen (37 +15) omdat hij zich zorgen maakt of dat wel binnen de bestaande Ke-geluidszone of de toekomstige Lden-geluidszone zal kunnen worden afgewikkeld. Hij vraagt hoe hard de bestaande geluidszone is.

De voorzitter antwoordt dat er een toezegging van de Minister ligt dat de geluidszone niet zal worden gewijzigd. **Dhr. Stallmann** merkt op dat er nog geen Kabinetsbesluit is over de uitbreiding van het aantal aan te schaffen F35 toestellen. Hij benadrukt dat het vigerende Luchthavenbesluit kaderstellend is. Een eventueel besluit om een groter aantal F35 toestellen aan te schaffen hoeft ook niet te betekenen dat er ook een groter aantal op de vliegbasis Leeuwarden wordt gestationeerd. Maar als dat wel het geval is, zal worden bezien welk deel van de benodigde oefeningen vanaf de vliegbasis Leeuwarden kan worden uitgevoerd en welk deel vanaf andere bases in binnen- en buitenland.

Dhr. Veerman brengt naar voren dat hij in zijn brief tevens heeft gewezen op perspublicaties waaruit blijkt dat de F35 evenals de F16 kernwapens moet kunnen afwerpen. Zijns inziens zou dat dan, in tegenstelling tot het gestelde tijdens de vorige vergadering, ook in de milieuvergunning geregeld moeten worden. **Dhr. Stallmann** antwoordt dat Defensie geen uitspraken doet over de opslag van nucleaire wapens op welk militair object dan ook. Hij voegt daaraan toe dat de taakstelling van de F35 op dit punt ook niet afwijkt van die van de F16 en dat de milieuvergunning niet het kader is waarin de opslag van nucleaire wapens wordt geregeld.

9. Stand van zaken revisie milieuvergunning vliegbasis Leeuwarden

Mevr. Inberg uit Leeuwarden krijgt gelegenheid het woord te voeren. Zij brengt naar voren dat zij reeds op 18 april 2016 in een brief aan de COVM heeft gevraagd om in de milieuvergunning en een MER aandacht te besteden aan de luchtkwaliteit rondom de vliegbasis, met name de bovengemiddeld hoge concentraties fijnstof. Ze merkt op dat zij daar nooit een antwoord op heeft gekregen en dat de aanvraag milieuvergunning ook nu niet bij de vergaderstukken zat. **De voorzitter** antwoordt dat de commissie wel degelijk actie heeft genomen. Er is een werkgroep ingesteld die de problematiek heeft onderzocht en er is een opdracht verstrekt aan de GGD naar het voorkomen van kanker in de omgeving van de vliegbasis Leeuwarden. De rapportage van de GGD is besproken in de commissie en heeft geleid tot de conclusie dat er op dit moment geen aanleiding is voor vervolgacties, en dat nu eerst de resultaten van het meerjarige onderzoek van de RIVM inzake de effecten van het voorkomen van ultrafijnstof in de omgeving van de Luchthaven Schiphol zullen worden afgewacht.

Dhr. Stallmann geeft een korte toelichting op de stand van zaken van de revisie van de milieuvergunning. De vorige vergadering hebben IlenT en Defensie presentaties gegeven over het te doorlopen traject. (*Noot Secretaris; de sheets van deze presentaties zijn op 6 mei 2019 op de website van de COVM geplaatst*). **Dhr. Stallmann** merkt op de eerste plaats op dat de milieuvergunning van de vliegbasis Leeuwarden op dit moment geheel op orde is. Alle op de basis plaatsvindende activiteiten zijn vergund. Maar omdat door alle wijzigingen op de oorspronkelijke vergunning die in de loop der jaren zijn doorgevoerd, de overzichtelijkheid minder is geworden, is in overleg tussen Defensie, RVB en het Bevoegd Gezag (IlenT) besloten een integrale revisie op te starten. IlenT is daarbij leidend met betrekking tot het te doorlopen traject. **Dhr. Stallmann** benadrukt dat de vliegbasis dezelfde activiteiten blijft uitvoeren als voorheen. Deze worden momenteel nog eens

systematisch beschreven in de zogenoemde Representatieve Bedrijfsituatie. De opstelling hiervan neemt wat meer tijd in beslag dan was voorzien, waardoor het niet haalbaar is gebleken om in de maand maart een vergunningaanvraag in te dienen. Dit zal nu omstreeks half juni plaatsvinden. Dat zal dan nog niet een geheel volledige aanvraag zijn, omdat TNO nog niet gereed is met de uitvoering van de benodigde berekeningen. Vervolgens zal IlenT de concept-vergunning opstellen en deze samen met de aanvraag ter inzage leggen, waarbij de wettelijke mogelijkheden voor het indienen van een zienswijze open staan. De planning is er nog steeds op gericht om januari 2020 de beschikking gereed te hebben. Deze zal dan ook weer ter visie worden gelegd. **Dhr. Elgershuizen** vraagt of er nog een rol is voor de wettelijke adviseurs, zoals de gemeente Leeuwarden. **De voorzitter en dhr. Slotegraaf** antwoorden dat dit het geval is. **Dhr. Kroese** betwijfelt of de gemeente Leeuwarden een formele rol heeft. *(Noot secretaris: Zoals aangegeven in het vergaderverslag heeft dhr. Majoor van IlenT de vorige vergadering op dezelfde vraag van dhr. Elgershuizen geantwoordt dat de aanvraagprocedure ook voorziet in het inwinnen van advies van de wettelijke adviseurs, waaronder de gemeente Leeuwarden.).* **Dhr. Elgershuizen** begrijpt dat het onderzoek van de RIVM inzake ultrafijnstof in de omgeving van Schiphol geen rol speelt bij de revisie, omdat dit pas in 2021 gereed is. **De voorzitter** antwoordt hier bevestigend op. **Dhr. Stallmann** merkt nog op dat opmerkingen over de benodigde inhoud van de milieuvergunning gericht dienen te worden aan het Bevoegde Gezag IlenT. De COVM speelt hier geen rol in.

10. Klachtenbehandeling

10.1 Klachtenoverzicht Sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden.

Algemeen:

- * **Mevr. Van Beek** merkt op dat uit de klachtenrapportage niet blijkt of de afhandeling tot tevredenheid van de klagers is uitgevoerd en vraagt of dat kan worden toegevoegd. **Dhr. Dijkstra** sluit zich daarbij aan. **Dhr. Stallmann** antwoordt het onjuist te vinden als de vliegbasis daar zelf een inschatting van zou maken. **De voorzitter** wijst er op dat steeds meer leveranciers een online tevredenheidsonderzoek doen teneinde de dienstverlening te verbeteren en vraagt of het nieuwe systeem van de gedigitaliseerde klachtenprocedure dat ook zou kunnen faciliteren. **Dhr. Stallmann** zegt toe die mogelijkheid te laten onderzoeken.
- * **Mevr. Boersma** is van mening dat blijkens de klachtenrapportages in sommige gevallen de klachten wel erg gemakkelijk aan de kant worden geschoven. Voorts is het haar opgevallen dat er grote verschillen zijn in de overlast die vliegers veroorzaken. Zij vraagt of de vliegers beter kunnen worden gebriefd over de mogelijkheden om de hinder te minimaliseren. **Dhr. Stallmann** benadrukt dat de Luchtmacht de ingediende klachten zeker niet wil bagatelliseren. Hij erkent dat er grote verschillen zijn in de overlast die overvliegende toestellen geven. Dat is het onvermijdelijke gevolg van de verschillen in type toestel, configuratie/gewicht (afhankelijk van hoeveelheid brandstof en bewapening), per minuut wijzigende omstandigheden (wind/vogels), ervaring van de vliegers etc. Een (nog) betere briefing van de vliegers zal daarin geen wijziging geven. **Dhr. Stallmann** wijst er wel op dat met de inwerkingtreding van het geluidmeetnet er nu wel een instrument is bijgekomen om opvallende verschillen te constateren, waarna kan worden onderzocht wat de oorzaak was. Uitgangspunt is dat alle vliegers zich aan de regelgeving moeten houden en dat er door de Commandant van de vliegbasis wordt opgetreden in de incidentele gevallen waarbij geconstateerd wordt dat dit niet het geval was.
- * **Dhr. Elgershuizen** brengt naar voren dat in veel gevallen het gebruik van de naverbrander de klachten blijkt te hebben veroorzaakt en vraagt of dat gebruik kan worden gepland. **Dhr. Stallmann** antwoordt dat bij het plannen van de vluchten inderdaad vooraf wordt bepaald of het gebruik van de naverbrander, uit het oogpunt van veiligheid, noodzakelijk is. Dit is ondermeer afhankelijk van de toegepaste configuratie. Hij voegt daar aan toe dat dat gebruik verwerkt wordt in de jaarcontouren. Het gebruik van de naverbrander heeft tot gevolg dat op sommige plaatsen meer overlast wordt ondervonden, maar op andere plekken geeft juist het geleidelijk opstijgen zonder naverbrander meer hinder. Dat zal met de inwerkingtreding van het geluidmeetnet duidelijker waarneembaar zijn. **Dhr. Verf** merkt nog op dat één klacht het gebruik van de naverbrander bij de uitvoering van een testvlucht betrof, waarbij loodrecht naar boven werd gevlogen. **Dhr. Stallmann**

bevestigt, dat dergelijke testvluchten enkele malen per jaar worden uitgevoerd. Doorgaans vindt dat plaats op de vliegbasis Woensdrecht.

- a. Overzicht betreffende de maand oktober 2018 (nr. LW/19.54/5a)
Geen opmerkingen
- b. Overzicht betreffende de maand november 2018 (nr. LW/19.54/5b)
* **Dhr. Verf** wijst op een op 30 november ingediende klacht van een inwoner van Jorwerd betreffende een lager dan gebruikelijk overvliegend vliegtuig en vraagt of er reden was om lager te vliegen. **Dhr. Stallmann** zegt tot dit uit te laten zoeken en er de volgende vergadering op terug te komen.
- c. Overzicht betreffende de maand december 2018 (nr. LW/19.54/5c)
Geen opmerkingen
- d. Overzicht betreffende de maand januari 2019 (nr. LW/19.54/5d)
* **Dhr. Elgershuizen** merkt op dat er op 22 januari een klacht is ingediend betreffende een aanhoudend nachtelijk gezoem en vraagt of die ook thuis hoort in dit klachtenoverzicht. **Dhr. Stallmann** antwoordt dat dit geluid door de klager ten onrechte aan de vliegbasis, met name aan het baanvegen is toegeschreven. Dat vindt evenwel nimmer plaats gedurende de nachtelijke uren. Hij voegt er aan toe dat het vaker voorkomt dat geluid van buiten de vliegbasis, bijvoorbeeld van landbouwmachines, ten onrechte aan activiteiten op de vliegbasis wordt gekoppeld. In dergelijke gevallen wordt naar eer en geweten antwoord gegeven en vermeld in de rapportage, maar feitelijk hoeft het er niet in te worden opgenomen. **Dhr. Veldman** wijst er in dat verband op dat (in februari) ook klachten betreffende het gebruik van echte bommen op de schietrange de Vliehors op Vlieland zijn opgenomen in de rapportage. Strikt genomen valt dat ook niet onder de COVM Leeuwarden, maar hij stelt voor om de klachten toch te blijven vermelden. **Dhr. Stallmann** benadrukt dat de betreffende klachten niet gerelateerd zijn aan het gebruik van de vliegbasis Leeuwarden en dus strikt genomen niet behoren tot de taken en bevoegdheden van de COVM, maar hij heeft er geen bezwaar tegen de klachten mee te nemen in de klachtenrapportage, bijvoorbeeld onder een separaat kopje. Aldus wordt besloten.
- e. Overzicht betreffende de maand februari 2019 (nr. LW/19.54/5e)
* **Dhr. Veldman** vindt het aantal klachten dat is ingediend over de oefeningen met echte bommen op de Vliehors opvallend hoog en vraagt of dat vergelijkbaar is met eerdere oefeningen. **Mevr. Bakker** antwoordt dat het hoge aantal ook de Luchtmacht heeft verrast. Mogelijk hebben de weersomstandigheden een rol gespeeld. Zij zal nagaan of dit het geval was. **Dhr. Elgershuizen** is het opgevallen dat er geen klachten vanuit Texel zijn ingediend en vraagt of die langs een andere weg gaan. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat die via het landelijke klachtennummer lopen, maar dat ze vanaf nu zullen worden vermeld in de rapportage.
* **Dhr. Veldman** stelt tot zijn genoegen vast dat het totaal aantal klachten in 2018 lager was dan in het voorgaande jaar. Het is hem wel opgevallen dat sommige klagers aangeven geen reactie te willen. Hij stelt vast dat daar dan ook geen vervolgactie op mogelijk is. In andere gevallen wordt zijns inziens te gemakkelijk gesteld dat er is gevlogen binnen de normen. **Dhr. Veldman** zou graag zien dat daar nog iets aan toe wordt gevoegd, waaruit iets van toegankelijkheid of inschikkelijkheid blijkt. **Dhr. Veldman** stelt wel vast dat de vliegbasis goed bezig is met het verstrekken van informatie. Hij wijst in dat verband op de burenmailing en het recentelijk geïnstalleerde geluidmeetnet. **Dhr. Stallmann** antwoordt dat het overleg en de communicatie met de omgeving van de vliegbasis zeker leidt tot een toename van het wederzijdse begrip. Het geluidmeetnet zal daar zeker ook aan bijdragen.
- f. Overzicht betreffende de maand maart 2019 (nr. LW/19.54/5f)
Geen opmerkingen.

10.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten

- 10.2.1 Klacht inwoner Marssum met antwoord Sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden (nr. LW/19.54/6a)
Deze correspondentie wordt voor kennisgeving aangenomen.
- 10.2.2 Vragen Raadslid Ferwerda gemeente Dongeradeel (geagendeerd op verzoek van dhr. Van der Ploeg (nr. LW/18.53/7b).

Dhr. Stallmann zet uiteen dat op die dag een oefening heeft plaatsgevonden, waarbij gesimuleerde aanvallen op gronddoelen zijn uitgevoerd. Daarbij is gevlogen op middelbare hoogte in het daartoe bestemde oefengebied. Dergelijke oefeningen kunnen leiden tot extra overlast, vandaar dat deze doorgaans boven zee worden uitgevoerd. Maar voor het bereiken van de benodigde trainingswaarde van de vliegers is het onontbeerlijk dat ook zo nu en dan gronddoelen op land worden gebruikt.

10.2.3 Klacht van dhr. Veerman betreffende het terugkomen van twee F16 na uitvoering van een QRA (nr. LW/19.54/6b)

Dhr. Stallmann kan zich voorstellen dat deze noodzakelijke operatie, die plaatsvond in het kader van de QRA-taak, gelet op het ongebruikelijk vroege tijdstip extra overlast heeft veroorzaakt, ook omdat de naverbrander is gebruikt en er bovendien vanwege tussentijdse wijziging van de windrichting een baanwisseling moest worden toegepast. **Dhr. Veerman** vindt dat de rapportage over de ingediende, zeer gedetailleerde klacht te kort door de bocht was. Hij hoopt dat met het Geluidmeetnet meer concrete feiten boven tafel zullen komen. **Dhr. Stallman** merkt op dat de gestelde vragen feitelijk zijn beantwoord.

10.2.4 Melding schade Skierhústerwei 42 in Jelsum. Email van dhr. Ypma van 22 april 2019 (nr. LW/19.54/6)c

De voorzitter merkt op dat de problematiek van deze woning meerdere malen in de commissie aan de orde is geweest, waarbij uiteindelijk is geconcludeerd dat de COVM hier geen rol in heeft. Hij stelt voor om in te stemmen met het behandelvoorstel dat de nieuwe schade via het bureau Claims afgewikkeld dient te worden. **Dhr. Veldman** doet de suggestie dat de dakpannen vastgezet kunnen worden, teneinde te voorkomen dat de problemen zich blijven voordoen. **Dhr. Stallmann** sluit zich aan bij de conclusie dat dit een zaak is voor de afdeling Claims, maar zegt toe de suggestie van dhr. Veldman door te geven aan Directie Beleid van Defensie.

10.3 Jaarrapportage geluidhinderklachten 2018 van Commando Luchtstrijdkrachten (bijgevoegd als nr. LW/19.54/7).

De jaarrapportage geeft geen aanleiding tot het stellen van vragen of het maken van opmerkingen.

11. Stuurgroep 'uitvoering motie geluidsmetnetten'

Dhr. den Drijver geeft een toelichting op het memo nr 5. Werkzaamheden Stuurgroep 'uitvoering motie Geluidsmetnetten' november 2018- mei 2018 (nr. LW/19.54/8)). Hij stelt vast dat tijdens de vergadering het geïnstalleerde Geluidmeetnet al enkele malen aan de orde is geweest. De meest klachten die zijn besproken dateren van voor de inwerkingtreding van het net. Hij hoopt dat met het nieuwe systeem en de daaraan gekoppelde website er meer duidelijkheid ontstaat. Hij wijst er in dat verband op dat de Gebruikersgroep in zijn geheel bestaat uit omwonenden. Zij kunnen worden benaderd over de opgetreden hinder en kunnen desgewenst de geluidstape opvragen bij het bureau Casper. Veel informatie kunnen de klagers ook zelf al van de website halen. Het systeem registreert niet alleen vliegtuiggeluid, maar ook bijvoorbeeld geluid van agrarische hakselaars of de bus in Cornjum. Ook kan het voorkomen dat het beeld wordt verstoord door bijvoorbeeld weersomstandigheden of een plastic zak die aan de microfoon was blijven hangen. Maar uiteraard is met name het geluid van het vliegverkeer goed te volgen, bijvoorbeeld van de eerder genoemde QRA-operatie met de daarbij opgetreden baanwisseling. **Dhr. den Drijver** legt uit dat met de instelling van de Gebruikersgroep, de Stuurgroep zich steeds verder zal gaan terugtrekken en taken zal overdragen. Hij stelt voor een vast agendapunt voor de COVM-vergaderingen te maken, waarin de voorzitter van de Gebruikersgroep, dhr. Bennen, mededelingen kan doen. Aldus wordt besloten.

Dhr. Bennen zet uiteen dat het geluid van de startende en landende vliegtuigen op de vliegbasis Leeuwarden altijd al aan het maximum van de wettelijk vastgestelde geluidszone, zoals vastgelegd in het Luchthavenbesluit, gebonden is geweest. Daarbij is tot dusver altijd het systeem gehanteerd dat jaarcontouren zoals berekend door het NLR de vastgestelde geluidszone niet mochten overschrijden. Hij memoreert dat een aantal jaren geleden door de toenmalige Minister van Defensie, mevrouw Hennis, is besloten aan dit systeem van berekende geluidszones een instrument toe te voegen, waarmee ook daadwerkelijke geluidmetingen

kunnen worden gedaan. Na een aantal jaren van voorbereiding is het nu zo ver dat er een geluidmeetnet van 14 meetpunten operationeel is. De locaties van deze meetpunten zijn in overleg tussen de Stuurgroep en de Gebruikersgroep bepaald. Er zijn contourenlocaties en informatielocaties alsmede een aantal mobiele geluidmeetposten. Voorts is er een website in gebruik genomen, waardoor een ieder rechtstreeks toegang heeft tot de meetresultaten.

Gebruikers van de website hebben de mogelijkheid om klachten in te dienen of suggesties te doen aan de Gebruikersgroep, die een en ander vervolgens nader kan uitdiepen. Tot dusver is beperkt gebruik gemaakt van deze mogelijkheid. De leden van de Gebruikersgroep hebben daartoe een cursus gedaan en kunnen dan ook de komende jaren hiermee aan de slag.

Dhr. Elgershuizen vraagt of er al een planning is voor de inzet van de mobiele meetpost. **Dhr. den Drijver** antwoordt ontkennend, deze meetpost zal naar aanleiding van vragen uit de omgeving worden ingezet. **Dhr. Elgershuizen** wijst op het belang van de bewaking van de geluidcontouren en vraagt of de mobiele post daar een rol in kan vervullen. **Dhr. den Drijver** antwoordt dat dit niet de bedoeling is van de mobiele posten. Voor contourmetingen worden speciale contourlocaties ingericht die gedurende het hele jaar de pieken registreren. De mobiele posten zijn juist bedoeld om incidentele situaties in kaart te brengen, dat niet mogelijk is. Daarvoor zou de post daar een jaar lang moeten staan en dus niet beschikbaar zijn voor flexibele inzet.

De voorzitter merkt nog op dat vrijdag 10 mei ook de eerste locaties van het geluidmeetnet van de vliegbasis Volkel door bureau Casper zullen worden gereed gesteld en zal de website worden geactiveerd. Op een vraag van **mevr. Boersma** antwoordt **dhr. den Drijver** voor de geluidmeetpost in Wyns een locatie bij het voormalige schooltje is vastgesteld.

Dhr. Verf is het bij het bestuderen van de eerste resultaten van het geluidmeetnet opgevallen dat de hoeveelheid geluid die wordt geproduceerd bij een circuit-landing veel groter is dan bij een straight-in landing en vraagt of er niet vaker op de minder overlast gevende wijze geland kan worden. **Dhr. Stallmann** antwoordt dat het voor het onderhouden van de noodzakelijke basiskennis nodig is om het circuitlanden te blijven beoefenen, aangezien op veel vliegvelden geen ILS aanwezig is. **Dhr. Stallmann** is ook benieuwd naar de resultaten van het geluidmeetnet. Het zal het inzicht in de uitgevoerde vliegbewegingen vergroten, maar kan er niet toe leiden dat noodzakelijke trainingen worden opgegeven.

12. Resultaten vliegbaanregistratie

De voorzitter stelt de brief van het Commando Luchtstrijdkrachten van 6 februari 2019 met resultaten van de in 2018 uitgevoerde vliegbaanregistratie aan de orde (nr. LW/19/54/9).

Dhr. Verf stelt vast dat er twee afwijkingen zijn vastgesteld. Hij is daar blij mee, aangezien de erkenning dat er soms fouten worden gemaakt het vertrouwen in het systeem vergroot.

13. Informatie over gebruik vliegbasis

Dhr. Stallmann geeft een korte opsomming van de belangrijkste activiteiten die de komende periode vanaf de vliegbasis Leeuwarden zullen plaatsvinden. Het aantal vliegbewegingen met de F16 zal met de komst van de eerste F35-toestellen eind van het jaar geleidelijk gaan verminderen. In oktober zal de eerste F35 verwelkomd kunnen worden op de vliegbasis. Vooral nog zijn daar nog geen speciale oefeningen voor gepland. Dit najaar zal wel weer een FWIT-wapeninstructeurs oefening worden gehouden. Daarnaast staat een Close Air Support oefening in de planning. Over het programma voor 2020 valt op dit moment nog niet zoveel te zeggen, anders dan dat de overgang naar de F35 zal voortgaan en veel planningscapaciteit zal vergen. **Dhr. Verf** memoreert dat er recentelijk de nodige media-aandacht is geweest over de consequenties die de komst van de F35 in Noorwegen heeft, alwaar een groot aantal woningen afgebroken moet worden als gevolg van de gebleken grote geluidhinder. Desgevraagd geeft **dhr. Stallmann** aan dat hij geen informatie heeft over hoe e.e.a. in Noorwegen is verlopen.

14. Begroting 2019

14.1 Brief Staatssecretaris van Defensie aan voorzitter COVM van 16 november 2019 inzake ruimte in begroting COVM t.b.v. auditcommissie (nr. LW/19.54/10a)

14.2 Begroting 2019, zoals eind 2019 ingediend bij Rijksvastgoedbedrijf (nr. LW/19.54/10b)

Beide documenten worden voor kennisgeving aangenomen. **De voorzitter** merkt nog op dat hij blij is dat in de begroting ruimte is gemaakt voor de onkosten vergoedingen van de leden van de Gebruikersgroep van het Geluidmeetnet.

15. Lijst van aandachts- en actiepunten

Naar aanleiding van de (*als nr. LW/19.54/2 toegezonden*) aandachtspuntenlijst wordt het volgende opgemerkt:

- pt 6. Besluitvorming al dan niet verkleinen geluidszone: **Dhr. Verf** vraagt om aan het aandachtspunt toe te voegen, dat daarbij de transitie van de Ke naar de Lden betrokken dient te worden. Aldus wordt besloten.

16. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering. De volgende vergadering zal plaatsvinden op 11 november 2019, aanvang 16.00 uur in het Provinciehuis in Leeuwarden.